

Szin há, 1992/12.

BUDAI KATALIN

TACITUS FIGYEL

EÖRSI ISTVAN: AZ ÁLDOZAT

Mint a legtöbb Eörsi-darabban, itt is vitamama

nézői vagyunk, dialógustűzijáték bámulói. Ugyanakkor élesre állított veddkészülékekkel felszerelt rádióamatőrök is, akik képtelenek bemérni teljes pontossággal, vajon melyik ríposzt, melyik pengeéles levezetés, melyik szillogizmus mit jelenthetett „akkor”, kire vonatkozhatott, s mit, miért láttak benne (véltetően) veszélyes gyúanyagnak.

Eörsi István túlpihentetett játéka kiszabadult végre könyvfogságából, s Valló Péter rendezésében az Arizona Kísszínház elkeskenyített játéktérére került.

Lehetetlen vállalkozás, hogy egyszerre hüvelyezzük az összetett, sokrétegű mondanivalót, s mintegy történetiségében próbáljuk visszame-nőleg is elgondolni, hogyan hatottak az akkori állapotokra illeszthető „szabadszájúságok”.

A dráma: az aznapi este, a ma műfaja. Azért kell nagyon jól megírni, hogy az ezerkétszázhárom évvel ezelőtti mást is mának fogadhassuk el. Emiatt Az áldozattal bizonyára nem lesznek gondok: olyan sokféle ötlet- és gondolatcsira dús táptalaja, hogy nem kell (csak még éppen erősek

az emlékeink) okvetlenül a manipulált és manipuló szocialista történetírókra, lángelkű, ám fanatikus kommunistákra és cinikus hatalmi realpolitikusokra asszociálnunk a szellemi feldolgozás folyamatában, hiszen itt egy újfajta Krisztus- (vagy inkább Júdás-) koncepció is elővezetettik, sugallván, hogy Júdás túlélte az „árulást”, s egyébként is, baráti jószolgálatként vitte véghez a csókkal való kiválasztást. Ugyanígy Márkról, az evangélistáról, egy sajátos Krisztus-ímago kidolgozójáról is hasonló súllyal esik szó, mint egy „világmozgalom” elindítójáról; ő alkot népvézéridolból összefogó szimbólumot, aki ekként „nem egy megvert népnek, hanem a világnak lesz a királya”.

S nézhetjük a római cinikus bölcslőt, Domitianust is az evangélium egyik apokrif ihletőjének, aki szerint a szétesést elkerülendő a római birodalmi érdekek is megkivánták egy „általános isten” kiöltését.

Mig dolgoztatja, sebes iramra készteni agyunkat Eörsi, hű marad a címhez: pontosan, patikamérlegesen adagolva osztja ki az „áldozat” - és az „árulás” - porciókat mind a hat hőségnek. Márk

Kézdy György (Júdás), Molnár Judit (Eszter) és Székelyi József (Márk) (Koncz Zsuzsa felvétele)

zúst árulja el, saját gyermekkori élményét s egyszerűsége a nép élményét is. Majd újabb filozófiáját is megtagadja, mikor sirva fakad a jeruzsálemi hadzszakmánnyal Rómában felvonuló győzelmi menet láttán. De elárulják őt is, mint mindenkit: áldozat hát, mint mindenki, aki él. Két asszony történetesen: egy római patriciuslányból lett hívő és egy ösztönösen jóeszű, tanulatlan zsidó leány. De Márk áldozata Júdásnak is, aki a történelemhamisítás ellen, az „amberiség” fenn-költ fogalmát elültető evangélista ellen ágál, s mint egykori városi gerilla, majdnem végez is vele. De hiszen áldozat Júdás is, ez az árulásra ki-szemelt, átközödő, rusnya öregember - aki vé-

gül gyilkol is, nehogy a tanok, a kisüvickolt eszmék győzedelmeskedhessenek. Igaz, keresztén - ezen a megszokott római büntetés-végrehajtási eszközön - végzi ő is, mint bálványja, alteregója, balekségben társa: Krisztus.

A római nagyúr is áldozat: a mindenkori soros császár kinyúlójaként nem halhat meg úgyban. Árulónak ő is elég lehetséges: Rómát, a hatalmast, a dicsőt árulja, múltjával együtt, egy fél-nótás zsidó prófétának. És Tacitus? Ő itt még csak síheder történetíró. Becsukja a szemét, hogy a műtra figyelhessen: árulás ez? Vagy áldozathozatal?

Minden annyira jól van kiadagolva, hogy az ember gyanakodni kezd: olyan masinériát működtet itt egy ridegen konstruáló, racionalis elme, hogy csak ámulni lehet passzívan a gondolati

épitmények bravúros felhúzásán, ráismerni egy emberi helyzetre, együttérzeni vele, osztozni benne már nem.

Ésősorban az intenzív színészi munkának köszönhető, hogy mégsem történik így, s nem vagyunk pusztán érdekesítő rádiójátékra kárhoztatva. Nem látványos, nagy mozgásokkal van dolgunk, hanem kidolgozott „közelképekkel”, a gondolat születését állítják elő arccal, hanggal, koncentrációval. Kézdy György, Mécs Károly és Székelyi József túllép az értelmezést intelligensen levezényelő szerepkörön, a kulturált szövegmondáson. Náluk hitele és féjtje van az ábrándok és a kijózanító valóság összeapadásának. Kézdy Júdása ráadásul összetört, beteg ember, valószerűleg szelülés után, elmerült szájszájell, megakadó beszéddel - az önigazolás és önfelmentés maláriáizában.

Székelyi kiválóan, régen látott visszafogottsággal keverte ki Márk jellemének színet: az alázat, a gyáváságot, a kényelmességet, a hiúságot, az önállítást, az igazságkeresést. Pedig neki van a legnehezebb dolga: neki kell a legtöbb írói absztrakciót hordoznia, a másik két figurának inkább akad - egyeneműb - külső fogódzója. Domitust érezhető kedvvel és oldottsággal állítja elének Mécs Károly, élve az ő szövegébe épített „jó bemondások” valamennyi lehetőségével is.

A három fontos „mellékszál” nemkülönben árnyaltan van kidolgozva: az elárult és áruló nők sorának két végpontját jelöli ki római Júliaként Román Judit és zsidó Eszterként Molnár Judit. Kifinomult, bölcséleti hajlamú, keccses és szívós lény az egyik, tenyeres-talpas, naivul rafinált és élelmes a másik. Velük sem volt szűkmarkú az író és a rendező a játéklehetőségek terén. Az ifjú Tacitust a főiskolás Bede-Fazekas Szabolcs formálja meg, a kérdések fellevesének hevületéhez élekorát is jól hasznosította. A tapasztalatok levonásának kiábrándultsága már kevésbé sikerült.

A játéktér - ha kényelmetlen is - de alkalmas. Keskenysége szinte vázaképszerűen kényszeríti két dimenzióba a színészeket: ezzel is - valamint az agresszív, kézzel mozgatót lámpák fényével - a szövegre terelődik a figyelem. Ugyanígy a ruhák is az Eörsi-féle drámai nyelvet követik: archaikus anyagot és szövést mutatnak, a labélik azonban modern fűzős-sarkos cipők, ugyanebből a kelméből. (Tordai Hajnal énekes, invenciózus munkájá.)

Nehéz mű - tele ötlettel. „Áthallásos” szöveg - mégis, szerencsére, autonóm. Színészpróbaó munka - de nem visszhanglatan erőfeszítés.

Eörsi István: Az áldozat (Arizona Kisszínház) Jelmze: Tordai Hajnal. Zene: Melis László. Rendező-disszertvevő: Valló Péter.

Szereplők: Székelyi József, Román Judit, Kézdy György, Mécs Károly, Bede-Fazekas Szabolcs f. h., Molnár Judit.